בס״ד וירא תשפ״ז

לְעִנְיַן הֲלָכָה

הערות מעשיות בהל׳ שבת

מטרת הגליון לעורר לב המעיין בלבד ולא לסמוך עליו למעשה **גליון 606**

עם הזזת השעון זמן כניסת שבת מוקדם מאד

זמן כניסת שבת: ירושלים 4:15, מודיעין עילית 4:24

תוספת שבת

כתב **בשו״ת שבט הלוי** (ח״י ס׳ נ), שאם מקבל שבת מקיים מצוה מה״ת להרבה ראשונים כו׳ ולמעשה יראה דזמן מה לפני בין השמשות יקבל עכ״פ במחשבתו דין תוספת שבת, וע״כ צ״ע מאד דרך המאחרים מנחה בעש״ק לתוך ביה״ש עכ״ל. (וע״ע **בה״ל** סי׳ רסא ד״ה מפלג).

וכתב **בהל׳ שבת בשבת** (ח״א עמ׳ קיז) **דאם התאחר בתפלת המנחה יחשוב שפורש קודם השקיעה ממלאכות לשם מצות תוספת שבת** [ואין מחשבה זו אוסרתו בתפלת מנחה], אך אם אמר מזמור שיר ליום השבת אינו יכול להתפלל מנחה (ע׳ **שו״ע** ס׳ רסג) עכ״ד. ועל זה סומכים (עכ״פ בשעת הדחק) אלו שמתפללים מנחה ממש לפני השקיעה.

וע׳ **בבן איש חי** (שנה ב׳ פ׳ וירא סע׳ ו) שהחמיר בזה ע״פ סוד דעיקר מצות תוספת לומר בואי כלה קודם השקיעה. **והגרי״ש אלישיב זצ״ל** היה נוהג לומר אחרי תפילת מנחה לפני קבלת שבת ״הריני מקבל עלי קדושת שבת״ (**הרמ״ד לוין שליט״א**).

עוד בענין זמן קבלת שבת

רוב העולם נוהגים לומר קבלת שבת ולגמור קבלת שבת לאחר שקיעה, ושאלו את **הגר״ח קניבסקי זצ״ל** איך יש לנהוג כשמתפלל בבית הכנסת שאומרים קבלת שבת לאחר השקיעה, והשיב: ״יקבל שבת בעצמו (לפני השקיעה) ויאמר הריני מקבל תוספת שבת, כמדומה הרבה עושים כן״.

ויש כמה בתי כנסיות שמקפידים לגמור לפני השקיעה וכן נהג **הגרי״ש אלישיב זצ״ל** ובפרט בירושלים[א].

[וטעם המנהג שאין מקפידים להקדים מזמור שיר ליום השבת לפני השקיעה, לא ראה **הגר״ח קניבסקי זצ״ל** הסבר בדבר[ב], ובבית הכנסת לדרמן בעבר היו אומרים קבלת שבת מאוחר, וכנהוג ברוב המקומות, אכן בשנים האחרונות תיקנו ע״פ הוראת **הגר״ח קניבסקי זצ״ל** לאומרה עשר דקות לפני השקיעה (**דברי שיח** גליון פ׳ לך לך תשפ״ג)].

שכח להזיז שעון שבת

שכח לסדר שעון שבת, או בטעות במקום להקדים שעת הדלקה איחר זמן הדלקה, ושם לב בליל שבת[ג], יש לעיין מה אפשר לעשות כדי לפתוח המקרר בליל שבת להוציא יין וקידוש וחלות וכו׳.

מקרר עם מצב שבת

באופן כללי מומלץ למי שיכול לסדר שהמקרר יהיה במצב שבת, כדי שלא יצטרך לסדר שעון שבת כל שבוע, ובמשך הזמן יכול לבוא לידי מכשול כשאורח או אחד מבני הבית ישכח ויפתח המקרר כשהשעון אינו מכובה [ובמקררים המשוכללים של היום, כל פתיחת הדלת כרוך בכמה חששות מלאכה[ד] כפי שכבר האריך **בס׳ ארחות שבת** (חלק ג עמ׳ ס – סא) לפני קרוב לעשרים שנה].

לבקש מגוי לפתוח המקרר

לדעת כמה פוסקים, מותר לבקש מגוי לפתוח המקרר אע״ג שידלק האור ע״י זה, דמותר לבקש מגוי לעשות מלאכה דרך פסיק רישא דהיינו שהוא מתכוון לפתוח המקרר, ונעשה המלאכה באופן צדדי (**שו״ת אגרות משה** ח״ב ס׳ סח). וכ״כ **בס׳ שבות יצחק** (ח״ג עמ׳ קו) בשם **הגרי״ש אלישיב זצ״ל**.

והוסיף **בשבות יצחק** (שם) כיום מלבד הדלקת נורה נעשות פעולות חשמליות נוספות בפתיחת הדלת, אבל הגוי אינו מכוין להם אלא רק לפתיחת הדלת.

וזה ע״פ מה שמבואר **במשנה ברורה** (ס׳ רנג ס״ק צט) בענין אמירה לנכרי להכניס התבשיל על התנור, דעיקר כוונת הגוי לחמם בית החורף ולא על בישול התבשיל (ואע״ג דזה פסיק רישא לא מחמירים באמירה לנכרי בשבות דלית בו מעשה ע״ש).

ועיין דברי **הגר״ח קניבסקי זצ״ל** הובאו **בספר נזר החיים** (עמ׳ קפד) שכתב על נידון זה ששכחו לנתק את הנורה שבמקרר דהמנהג הפשוט הוא לקרוא לנכרי והיינו דחשבינן ליה כפ״ר בנכרי.

אכן **הגרש״ז אויערבך זצ״ל** (**שש״כ** פל״א הערה א) פקפק קצת בדין זה (וחזר ממה שהתיר לכתחילה), כיון שבאופן קבוע ומתוכנן נעשית הדלקה רק ע״י פתיחת הדלת אפשר שנחשב מעשה בידים, וצידד להקל אם הגוי אינו יודע שיש שם נורה (אבל לענין סגירה יודע שהוא מכבה).

טעה ופתח את המקרר ונדלקה המנורה: טעה ופתח את דלת המקרר ונדלקה הנורה אסור לסגור את הדלת משום שמכבה בזה את הנורה, אלא יתן מגבת בין הדלת ובין המקרר כדי שהנורה לא תכבה [ויש מתירים לרמוז לגוי שלא בדרך צווי לנתק את המנורה של המקרר כגון שאמר לו ״איני יכול להשתמש במקרר כל זמן שהמנורה שבתוכו אינה מנותקת״ ע׳ **ארחות שבת** (פכ״ו סע׳ ז, וסע׳ יא)].

לומר לקטן לפתוח המקרר כשאינו יודע שהנורה ידלק

בענין אמירה לקטן לעשות בשבת מלאכה דרבנן, דעת **הבה״ל** (ס׳ שמג ד״ה מד״ס) שהביא דברי **רעק״א** שניתן לסמוך על הדברי הרשב״א שמותר לומר לקטן לעשות איסור דרבנן אם זה לצורך הקטן עצמו וע״י זה יהנה אח״כ גם הגדול.

וע״פ זה יש המתירין לומר לקטן לפתוח המקרר עבור אוכל של הקטן, אם אין הקטן יודע שהוא מדליק בכך את הנורה, באופן שיש בזה צרכיו של קטן. ע׳ מכתב **הגרש״ז אויערבך זצ״ל** הו״ד **בס׳ מאור השבת** (ח״ד עמ׳ תקיד).

[א] י״א שטעם שתיקנו זמן הדלקת נרות 40 דקות לפני השקיעה בירושלים, כדי שיספיקו להתפלל מנחה וקבלת שבת לפני השקיעה (ביצחק יקרא בשם הגרש״ז אויערבך זצ״ל).

[ב] ומסתמא נהגו כך ברוב המקומות כיון שקשה להקדים זמן תפילת מנחה לפני זמן הדלקת נרות, כיון שזה מוקדם מדי לציבור, וממילא קבלת שבת שאומרים מיד אח״כ נמשכת לאחר השקיעה, והמדקדקים יודעים לקבל על עצמם תוספת שבת לפני השקיעה. ועכ״פ אם כבר קיבל שבת אין הפסד או איסור לומר המזמורים וסדר קבלת שבת לאחר שקיעה והוא כבוד שבת. ומכל מקום יש מקום להדר ולהקדים אמירתו לפני השקיעה.

[ג] וכדי להימנע ולהתרחק מכל שאלות אלו, כדאי לסדר ולתלות רשימה קצרה של דברים נחוצים שצריך לזכור להכינם לפני שבת (שעוני שבת, שעון מעורר, לפתוח אריזות ובקבוקים וכו׳) כדי שלא ישכח שום דבר מהכנות לשבת.

[ד] כגון רישומים דיגיטליים הנעשים עם פתיחת הדלת, הפעלת מאוורר למניעת כניסת חום, והפסקת מאורר שמפזר את הקור, חיישנים שמגבירים את עוצמת הקור בעקבות כניסת חום ועוד.

ע' **חוט שני** (ח"א עמ' רב אות ב, ח"ד עמ' רצ"ד ד"ה ולהרשב"א), שכתב וז"ל "ולהרשב"א כשיש צורך מותר לומר לקטן שיפתח בשבת מקרר שע"י פתיחתו תדלק הנורה שבמקרר כדי שהקטן יוציא משם מאכל בשבילו דזה נחשב צורך הקטן אם הוא מתעסק במלאכה כגון שאין הקטן יודע שע"י פתיחתו תדלק המנורה"[ח].
אך ע' **בארחות שבת** (פכ"ד הערה לו) מה שכתב לדון בהיתר זה.
וע' **שו"ת אור לציון** (ח"ב פ' מא סע' ג הערה ג) להתיר לומר לקטן כשאינו יודע שיש נורה במקרר, אך רק באופן שאין עוד אוכל בשבת לבד האוכל של המקרר, ולבני אשכנז יש להקל אף כשיש עוד אוכל במקרר, והאוכל הוא בשביל הקטן ע"ש.
[מותר להעמיד תינוק שאינו בר הבנה ליד המקרר שהוא ישחק בדלת ויפתח הדלת בעצמו].

לעשות שינויים בשעון שבת

שעון שבת דיגטלי: בשעון שבת דיגטלי, אין עצה כיון שאי אפשר לעשות שינויים בשעון כזה בשבת כלל.
שעון שבת מכני: בשעון שבת מכני, נחלקו הפוסקים האם מותר לעשות שינויים בשעון שבת, ע' **בארחות שבת** (ח"ג עמ' רלא) **שאמנם אסור לעשות שינויים לשעון שבת באופן שמקרב המלאכה כגון לקרב שעת ההדלקה או לקרב שעת הכבוי,** אך יש המתירין מדינא להזיז מתגי השעון כדי להאריך את מצב הקיים (דהיינו אם השעון מכובה, יכול להאריך הזמן שזה מכובה, או אם השעון דלוק, יכול להאריך הזמן שהשעון דלוק, ולא נחשב שעושה מלאכה מעיקר הדין[ו] (דעת **הגרש"ז אויערבך זצ"ל** ע' **שו"ת מנחת שלמה** ח"ב ס' כג).
אכן המנהג המקובל אצל רבים שאין עושים שום שינויים בשעון שבת גם במכני, וכדעת **החזון איש הגרי"ש אלישיב זצ"ל** (**שבות יצחק** ח"ו עמ' קנא, **ארחות שבת** (שם)), **ואגרות משה** יו"ד ח"ג ס' מז)[ז]. [ויעשה שאילת חכם בכל מקרה לגופו]. ואף **הגרש"ז אויערבך זצ"ל** אמר לתלמידיו בישיבה להמנע מלעשות כל שינויים בשעון שבת (**ארחות שבת** שם).

להקדים סעודת שבת לפני חצות

לאחר שינוי השעון חצות היום כ11:20 – 11:25

כתב **הערוך השולחן** (סי' רפח ס"ב) וז"ל והנה באמת נלענ"ד צריכה להיות הסעודה השניה קודם חצות, שהרי כמו שהסעודה שלישית צריכה להיות רק אחר חצות...[ח] ברור הוא דסעודה שניה צריכה להיות התחלתה עכ"פ לפני חצות וכך אני נוהג.
וע' **בכף החיים** (סי' רצ"א ס"ק ב') דלפי דברי **הזוה"ק והאריז"ל** צריך להיות כל סעודה בזמנה, ראשונה בלילה ושניה בשחרית ושלישית אחרי תפילת מנחה דבההיא שעתא אתגליה עתיקא קדישא כנודע.
דעת המשנה ברורה להקל בזה: ז"ל **המשנה ברורה** בשם **הפמ"ג** (סי' רפ"ח ס"ק א') "ואם טעם מידי קודם תפילת מוסף מותר[ט] להתאחר יותר משש שעות".
וע' **בב"ח** (סי' של"ד) שסעודה לפני חצות היא לעיכובא וע' **במשנה ברורה** (סי' של"ד) בענין מצילין סעודות מפני הדליקה[י] והב"ח כתב דאם הוא לאחר חצות אפילו אם עדיין לא אכל אין מציל כי אם מזון סעודה אחת **והפמ"ג** מפקפק בזה, עכ"ל. שלדעת **הב"ח** אחרי חצות שוב אינו יוצא ידי חובת סעודת שניה של שבת, שכבר עבר זמנה.
וע' **בשו"ת אור לציון** (ח"ב ס' כ"א ס' ד) שלכתחילה יש לסעוד סעודה שנייה לפני חצות (ע"ש דה"ה סעודת יו"ט) ומה שהקיל **המשנה ברורה** הוא דוקא לבני אשכנז אך לבני ספרד הנוהגים כשיטת הרמב"ם[יא] צריך להקפיד בזה ואם אכל הסעודה שנייה לאחר חצות ושכח רצה אינו חוזר.[יב] (וכתב דבמקום הצורך יכול לסמוך על מיני מזונות שהן ספק המוציא לפני חצות ע"ש).
וכתב **הגרי"מ רובין שליט"א בקובץ היכלא** (ח"ג עמ' רסז) שמעתי מפי **הגרא"י קוק שליט"א** ראש ישיבת מאור התלמוד ברחובות ששאל את **הגרי"ש אלישיב זצ"ל** האם יש מקום להחמיר בישיבה ולחוש לדברי **ספר ערוך השלחן** ושאל **הגריש"א** "וכי אין הבחורים רוצים ללמוד בשבת".
ובישיבת קול תורה לצעירים מקדימים את סעודת השבת בימות החורף לשעה 11:15 במקום השעה 11:30 ע"פ הוראת **הגרש"ז אויערבך זצ"ל** כדי להתחיל את סעודת שחרית קודם חצות אמנם הנהגת **הגרשז"א זצ"ל** לעצמו בביתו אף שבאופן הרגיל היה מתחיל את סעודתו לפני חצות מ"מ אם אחד מבניו שדר בשכונה מרוחקת היה בא לסעוד עמו היה מקדש וממתין לבואו ומתחיל את הסעודה גם לאחר חצות. [ואפשר שבישיבה היתה זו הקדמה פורתא ולכן חשש לכתחילה לדעות המחמירות] עכ"ד.

בענין הפתרון שלא צריך לסמוך על היתר עיסקא בלקיחת משכנתא

בגליון הקודם הבאנו פתרון מחבורת "**לכתחילה גענלט**", שלא צריך לסמוך על היתר עיסקא בלקיחת משכנתא.
בענין הפתרון לפתוח בנק משותף: הציעו פתרון שמבוסס על כך שאין איסור רבית כשאינו מלוה למלוה. ובדפי הסבר של "**לכתחילה גענלט**" רק עסקו בבנקים מזרחי ולאומי, כיון שבאופן רשמי קרוב משפחה יכול לשלם משכנתא. אך לענין שאר הבנקים אמנם יש פתרון לפתוח בנק משותף, אך כדי שיהא תוקף בחוקיהם, שנחשב שחבירו משלם משכנתא עבורו (ולא יהא נחשב שהלווה בעצמו משלם המשכנתא), צריך שיהא ניכר שעיקר החשבון אינו בשימוש ע"י הלווה אלא השותף (המשלם משכנתא), או צריך לחתום ביניהם הסכם שיתוף מיוחד, לפרטים נוספים ניתן לפנות לחבורת "**לכתחילה גענלט**"[יג] (ע"ע **בס' שבות יצחק** רבית עמ' מה).

פ' וירא ענייני המלאכים

שלום עליכם מלאכי השרת: אמרו חז"ל ששני מלאכי השרת מלוין לו לאדם מבית הכנסת לביתו (שבת קיט:) אחד טוב ואחד רע וכשבא לביתו ומצא נר דלוק ושלחן ערוך ומיטתו מוצעת מלאך טוב אומר יהי רצון לשבת אחרת כך ומלאך רע עונה אמן בעל כורחו (הו"ד **במ"ב** ס' רסב ס"ק א).
ויש לעיין מה הדין אם חוזר לביתו לנוח בין קבלת שבת למעריב האם עליו להקפיד לסדר מטתו, ומה הדין אם אוכל הסעודה לפני מעריב (יש נוהגין כן בקיץ ואכמ"ל), וכשחוזר לביתו מבהכ"נ הוא כבר לאחר הסעודה.
וע' **רמ"א** (שם) שיהיה שולחנו ערוך כל יום השבת. ולכן גם כשחוזר לביתו לאחר הסעודה, לכתחילה יהא שולחנו ערוך.
ובענין מטה מוצעת: ע' **במשנה ברורה** (שם ס"ק ב) שעיקר סידור המטות הכוונה שיושבין עליהן, וטוב שתהיה מצעת גם המטה שישן עליה. [ובאופן שמניחים דברים על הכסא שיושבין עליהן משמע שצריכים להיות מסודרין כבר מערב שבת].

סוף זמן ק"ש מג"א 7:52 (מג"א 8:02 - 72), גר"א 8:37
סוף זמן תפילה: מג"א 9:02 גר"א 9:33

לתרומות נדרים פלוס "לענין הלכה" הערות והארות - 0533163916
(מ.י. הרסקין - מודיעין עילית)
ניתן לקבל הגיליון במייל: g089285647@gmail.com
וכן הגליון ללמוד ולקיים על סדר הדף היומי

[ח] וכתב בחוט שני (שם ח"ד) שכל שכן שמותר לומר לקטן לטלטל בכרמלית מאכלים כשהקטן גם אוכל מהם ואז מותר גם לגדול לאכול מהם, וע' בארחות שבת עמ' תקעה מה שדן בזה, שאין לעשות כן אם זה עבור כל בני הבית כאחד.

[ו] ע' אריכות בדברי הגרש"ז אויערבך זצ"ל בקובץ היכלא ח"ג עמ' רפה ובגדר אשו משום חציו במלאכת שבת, ובעמ' רצז הביא הרבה ראיות דלא אמרינן אשו משום חציו בשבת, ע"ע בשיעורי הגרש"ז אויערבך זצ"ל על סדר הדף (הו"ד שם) שכתוב שאסור לעשות שינויים בשעון שבת משום אשו משום חציו. ע' נתיבות שלום מלאכת מחשבת ס' מה, ארחות שבת פכ"ט סע' ג. ודעת הגרי"ש אלישיב זצ"ל שאסור לעשות שינויים בשעון שבת דהוי כחורש בשוורים, וע' מה שכתב בארחות שבת על זה.

[ז] מ"מ לפעמים ניתן לצרף צדדים להקל כגון להזיז מתגי השעון שבת כלאחר יד, וע"י קטן לצורכו, ויש לצדד להתיר ע"י גוי לעשות שינויים בשעון שבת.

[ח] וכתב שם הטעם נראה כיון דהשלוש סעודות ילפינן מילתא היום ויאמר משה אכלוהו היום כי שבת היום לד' היום לא תמצאוהו בשדה (שבת קיז) צריך להיות כל אחת זמן קבוע בפני עצמו, אחת בלילה ואחת ביום קודם חצות ואחת לאחר חצות, עכ"ל.

[ט] וטעימה זו הסתפק הפמ"ג (ס' קנז א"א ס"ק ג') אם די בשתיית משקה או צריך לאכול דוקא פת ובשיעור של כביצה [כדי שלא ייקרא תענית] ופת כסנין נכלל בזה.

[י] דבשבת קודם סעודת הלילה יכול להציל כדי מזון שלש סעודות, ובשחרית מזון שתי סעודות ובמנחה מזון סעודה אחת, ולא יותר דחוששין כיון דטרודים על הדליקה ישכחו שבת

[יא] הבני אשכנז נוהגים כשיטת הגאונים שהביא המ"מ פרק ל' הל' שבת וכן משמע בתוס' בפסחים קא ד"ה קידושא, שאין זמנים קבועים לג' סעודות.

[יב] וכן כותרת השו"ע סימן רפט שכתב השו"ע סעודת שחרית של שבת (ולא סעודה שניה) ג"כ מורה על כך.

[יג] LG15651565@gmail.com או ב 0548551987